

formulate abstract, ne permitem să încheiem această incursiune spicuiind câteva dintre „vorbele de duh” ale lui moș Goe, cuvinte apăsate, sintetizate de o filosofie de viață trecută prin filtrul rațiunii, dar și prin cel al lecturii :

„Să știți, cu cât e mai cultivată țara, poporul... cu atât e mai bine. Mama trebuie să-și educe copiii da' dacă nici ea nu e educată... cine să educe? Și de-ai merg lucrurile prost. Ce să mai... avem de lucru mult... oameni nepregătiți. [...] rostul omului pe pământ este de a supraviețui, de a trăi în dragoste, în cinste, de a progresa, de a fi un bun al întregii planete [...] în special omul trebuie să facă în viață pe cât posibil numai bine, numai lucruri bune, să aibă o comportare bună în societate, să ajute la progresul mai departe al științei. Omul a creat știința, omul a creat calculatorul, și în special inteligența, creierul, materia cenușie face tot ce se vede pe pământul acesta [...] Fericirea este un lucru foarte important. Înseamnă să trăiești cu aproapele tău, cu familia ta într-o armonie, fără certuri, fără contradicție, să ai ce mânca, să mergi la un cinema, la un teatru. Fericirea constă ca omul să fie limitat, să nu fie lacom” (p. 149 și urm.).

Marius Strâmbeanu

Iurii Platonov

Factorul etnic. Geopolitică și psihologie, Sankt Petersburg, Editura Rec, 2002, 520 p.

În Federația Rusă, etnopsihologia este considerată o știință relativ tânără. Unul dintre cei mai cunoscuți specialiști ruși în domeniu este, fără îndoială, Iurii Platonov, decan la Facultatea de Psihologie, titularul cursului de etnopsihologie, specialist în probleme de geopolitică și psihologie a etniilor, autor al mai multor lucrări științifice. Printre cele

mai recente publicații ale cercetătorului rus, se remarcă *Factorul etnic. Geopolitică și psihologie*.

„În monografie este tratată pe larg problema complexă a interacțiunii popoarelor din perspectiva interdependenței factorilor etnologic, demografic și comportamental. În context geopolitic, sunt analizate următoarele problematice ale lumii contemporane : creșterea numărului populației pe Terra, particularitățile demografice ale omenirii, migrația în plan internațional ș.a. Un loc deosebit îl ocupă dezvoltarea specificului psihologic al interacțiunii popoarelor, statelor, care determină în mare parte poziția Rusiei în plan internațional” – opinează psihologul rus V. Mașcov, profesor la Universitatea de Stat din Sankt Petersburg, despre lucrarea amintită.

În introducerea lucrării, Iurii Platonov prezintă principiile generale ale geopoliticii. Se analizează minuțios impactul suveranității economice a unui stat, mărimea teritoriului, poziționarea geografică, densitatea populației etc. Din punct de vedere metodologic, se aderă la o perspectivă istorică, dar se realizează și o analiză transversală a fenomenelor cu care se confruntă statele, etniile și popoarele astăzi. În aceste pagini introductive descoperim o bază teoretică bine fundamentată. Sunt descrise teorii clasice și moderne europene, precum și teorii dezvoltate în Rusia, care au contribuit la fundamentarea geopoliticii și a psihologiei popoarelor.

Alături de taxonomia aproape completă a proceselor etnice, în lucrare este inclus și un glosar bine alcătuit.

Varietatea etnică este clasificată și sistematizată din perspectivă geografică, antropologică, lingvistică, social-economică, a apartenenței religioase, a culturii materiale și spirituale, lista putând fi continuată. Încercând o descriere geografică, autorul devine precaut și atrage atenția asupra existenței unei neclarități vizând apartenența

unor regiuni ale spațiului ex-sovietic (de exemplu, Țările Baltice, Moldova ș.a.). În descrierea lingvistică a etnosferei, grupul de limbi romanice îi include printre altele pe „brazilieni *români*, *moldoveni*, aromâni, istroromâni” (s.n.) (p. 60).

Analiza fenomenelor este impresionantă, amintind mai degrabă de rigurozitatea și complexitatea unui manual. Se pun în relație fenomene care evocă o analiză profundă, de exemplu, relația dintre tipul de religie/confesiune și natalitate. Astfel, în religia ortodoxă avem principii cu repercusiuni contradictorii asupra natalității. Pe de o parte, spune autorul, un principiu moral proclamă ca scop unic al căsniciei nașterea copiilor – aceasta ducând la creșterea natalității –, pe de altă parte, se propagă ascetismul și evitarea plăcerilor lumești – factor ce reduce natalitatea. De asemenea, se descriu și alte corelații: între tipul de familie și natalitate. Or, în familiile numeroase, afirmă autorul, natalitatea este mai ridicată, părinții bazându-se în educație pe ajutorul rudelor (specific familiilor extinse).

Referindu-se la problema mortalității, Iurii Platonov vorbește despre „specializarea” unor grupuri etnice pentru anumite maladii, invocând o adaptare la anumite boli devenite „naționale”, aceasta în funcție de condițiile geografice, stilul de viață, alimentație etc.

Putem întâlni și anumite curiozități, aparent banale, dar cu impact pentru dezvoltarea socială. Spre pildă, analizându-se rata natalității/mortalității în plan istoric la nivel național și internațional, autorul descrie două adevăruri simple: mortalitatea nou-născuților a scăzut brusc când preoților creștini li s-a interzis botezul cu apă rece, ceea ce provoca pneumonia, de asemenea, spălarea pe mâini a moașelor a avut ca efect o reducere drastică a mortalității.

Problema dinamicii populării Pământului ocupă un loc important în lucrare, fiind destul de sensibilă pentru Rusia, deoarece astăzi speranța de viață a populației

ruse este relativ redusă (aproximativ 66 de ani), din cauza consumului excesiv de alcool și a nivelului de trai scăzut. De asemenea, conform datelor din 1993, există un decalaj destul de mare între media vieții la femei și bărbați (10-14 ani) și o continuitate a vieții cu 5-10 ani mai mică decât în țările vestice (p. 202). Reglarea numărului populației, în acest context, este o politică de stat, opțiunea fiind diferită de la o epocă istorică la alta și de la o țară la alta.

O atenție deosebită merită descrierea exhaustivă a popoarelor din Rusia. Toate grupurile lingvistice beneficiază de o descriere etnografică foarte amănunțită. La un teritoriu de 17,1 milioane km², 146 de milioane de oameni și 128 de popoare existente în 1999 în Rusia, întâlnim descrieri foarte minuțioase: „*Orocii* (179 de oameni) locuiesc în regiunea Sahalin. Nu au o limbă orocă scrisă. Sunt de credință ortodoxă. *Negidaliții* (662 de oameni), în majoritate, trăiesc în ținutul Habarovsk, pe malurile râurilor Amur și Amgun. Credințele tradiționale – animismul, șamanismul. În secolul al XIX-lea formal au fost convertiți la ortodoxism” (p. 179). Exemplele pot continua. În general, descrierea grupurilor etnice presupune următoarele aspecte: număr, poziționare teritorială, religie, limbă, origine, nivel de instruire, ocupații dominante etc. Pentru comparație, redăm descrierea grupului romanic: „Include popoare precum moldovenii (172,6 mii de oameni) și românii (6 mii de oameni)” (p. 165) – o descriere atât de „vastă” lasă de gândit. Și problema prezenței chinezilor pe teritoriul Federației Ruse se pare că este destul de sensibilă, cercetătorul rus descriind grupul tibeto-chinez în felul următor: „Chinezii (5,2 mii de oameni), în prezent, sunt reprezentați propriu-zis de chinezi și de urmași ai căsătoriilor mixte, care se consideră chinezi, dar care nu cunosc limba chineză” (p. 182), deci vorbesc rusa, indirect se invocă asimilarea acestora. Nu putem

aprecia veridicitatea cifrei de 5,2 mii de chinezi pe teritoriul Federației Ruse în 2002, avându-se în vedere migrarea în masă a chinezilor în Extremul Orient.

Descriind procesele etnodemografice din Rusia, Iurii Platonov caracterizează ca fiind specific în prezent procesul de consolidare etnică. „Astfel, mai multe dintre subgrupurile etnice ruse fie și-au încetat existența (de exemplu, odnodvorții) [nu e clar cum și-au încetat existența – n.n.], fie s-au apropiat puternic sub raport cultural de poporul rus majoritar (exemplu, pomorii)...” (p. 212) De asemenea, se invocă pe larg procesul de asimilare a diverselor grupuri și subgrupuri etnice.

Și problema migrației este una foarte sensibilă pentru Rusia. Or, Iurii Platonov afirmă: „În ultimii ani, în special după destrămarea URSS, direcția migrațiilor s-a schimbat semnificativ. Dacă mai înainte fluxul de migrare era orientat către alte republici, acum populația rusofonă se reîntoarce în Federația Rusă” (p. 223). Cauza acestei schimbări de direcție a migrațiilor este explicată astfel: „...în noile state independente apărute pe teritoriul ex-sovietic (cu deosebire în regiunea Baltică), adesea se promovează o politică discriminatorie față de populația neautohtonă. Și fluxul de migrație probabil va crește...” (p. 223).

Cea mai gravă problemă a Rusiei privind migrația este „scurgerea creierelor” către SUA, Canada, Israel, Australia, Marea Britanie, Franța, Germania. Conform statisticilor din 1995, aproximativ 65% dintre cei plecați din Moscova și Sankt Petersburg aveau studii superioare.

Cel mai interesant aspect pentru cititor consider a fi orientarea geopolitică a Rusiei în secolul XXI. În continuare, menționăm două dintre recomandările specialistului rus:

a) „sunt necesare acțiuni orientate spre creșterea demografică a rușilor și popoarelor Rusiei, precum și regruparea etnică în

scopul menținerii «spațiului vital». Atingerea acestui scop este posibilă exclusiv prin mijloace politice... Asigurarea ideologică se poate realiza prin aplicarea concepției etnocentrismului rus”;

b) „astăzi Rusia nu apare ca o putere globală. Cu atât mai neclar rămâne destinul CSI, care, în principiu, poate deveni o zonă extinsă a dominării geopolitice a Federației Ruse” (pp. 241-242).

Astfel, Iurii Platonov propune *strategia de poziționare*, aceasta presupunând, la rândul ei, două orientări de bază. „În primul rând, reținerea statelor din «vecinătatea apropiată» în raza de atracție rusă, desigur statele care prezintă interes pentru Rusia. Sunt importante relațiile și dependența materială a acestora – păstrarea celor existente și inițierea unor legături economice noi cu statele CSI, expansiunea capitalului rus privat și de stat. În al doilea rând, în raport cu țările din «vecinătatea îndepărtată» și, mai întâi de toate, cu centrele globale de putere, cea mai rațională strategie ar fi «echidistanța» (adică o oarecare îndepărtare a Rusiei de la treburile internaționale, invocând grija pentru propriile probleme).” (p. 244)

Alte recomandări ale psihologului și analistului politic rus se referă la „dezicerea de la ceea ce nu poate fi reținut sau nu e rentabil, lăsându-i noului «stăpân» și o configurație de probleme latente în regiune (...), a propune structurilor internaționale active o libertate deplină în rezolvarea conflictelor din «vecinătatea apropiată». Acceptând, până în cele din urmă, organizațiile internaționale, își vor demonstra incapacitatea și mai mult decât în fosta Iugoslavie” (p. 280). Or, o altă variantă ar fi „retragerea bruscă în cazul în care situația devine prea dificilă, de exemplu, în regiunile de sud ale CSI. După aceasta, va urma o concurență epuizantă pentru teritoriul eliberat” (p. 280).

În cea de-a două parte a lucrării este descrisă psihologia comportamentului popoarelor, aceasta fiind tratată ca un do-

meniu de studiu independent. Aici este analizată pe larg problema constituirii psihologiei etnice ca știință, specificul și dezvoltarea etnopsihologiei în Rusia, dar și pe plan mondial, se descriu diverse teorii etc. E interesant să observăm că specifice pentru perioada sovietică în cercetarea etnopsihologică sunt „cercetările de teren, în special în anii '70, dedicate studierii națiilor, națiunilor și relațiilor etnice. Printre specialiști persista ideea că naționalitatea nu reprezintă un factor substanțial ce ar determina poziția socială a omului” (p. 295).

Relațiile interetnice, semnaleză autorul, se studiau în URSS în baza unor situații izolate. Spre exemplu, prietenia dintre popoare era apreciată în funcție de participarea reprezentanților diferitelor naționalități la construcții sovietice masive. Iurii Platonov conchide că în perioada sovietică psihologia etnică avea doar dreptul să demonstreze că așa-numitul factor etnic este o etapă intermediară în dezvoltarea unei comunități istorice noi – „poporul sovietic”.

O dată cu destrămarea Uniunii Sovietice, pentru Rusia apare ca importantă formarea unei noi identități, din care cauză specialiștii ruși realizează numeroase studii de teren. Sunt exemplificate studiile cercetătoarei G.U. Soldatova, totuși acestea au un caracter mai degrabă etnografic. Cred că, din lipsa unei tradiții de cercetare în domeniul psihologiei etnice în Rusia, autorul trece în revistă preponderent studii de identitate și diferență interculturală realizate în alte țări.

În general, informația prezentată în această parte a lucrării este exclusiv teoretică. Sunt abordate noțiuni precum „temperamentul” și „caracterul național”; „sentimentele, dispozițiile și tradițiile naționale”; „personalitatea de bază” versus „personalitatea modală”; expectații etnice în concepția lui G.H. Mead etc.

Capitolul despre diasporă are un caracter descriptiv, ca și cel dedicat conflictelor interetnice. Nu întâlnim nici un studiu de teren sau vreo analiză detaliată a unui caz, chiar dacă în Rusia și în imediata apropiere a ei există un bogat material factologic.

Se pare că psihologia etnică, ca domeniu de studiu în Rusia, este mai puțin dezvoltată decât geopolitica. Aceasta reiese și din logica structurării celor două părți ale cărții. Primul compartiment, cel care tratează probleme de geopolitică, se finalizează cu recomandări și strategii concrete în orientarea geopolitică a Rusiei în secolul XXI. În a doua parte a lucrării, „Psihologia comportării popoarelor”, autorul încheie printr-o prezentare a metodelor ce pot fi aplicate în explorarea domeniului. Acest lucru este deosebit de util pentru un domeniu care încă urmărește să își justifice existența.

Elena Curcubet

Sallie Westwood și Annie Phizacklea

Trans-nationalism and the Politics of Belonging, Londra, Routledge, 2000, 183 p.

Ce rol joacă statul-națiune în procesul globalizării? Cum se formează identitățile naționale (atât la nivel local, cât și global)? Cum influențează sentimentul de apartenență și de „acasă” (*belonging and home*) identitatea națională? Putem vorbi despre o migrație feminină în contextul actual? Volumul *Trans-nationalism and the Politics of Belonging* își propune să răspundă la aceste întrebări, aducând în centrul atenției elemente și procese considerate esențiale în analiza sociologică a transnaționalismului și neglijate în studiile din domeniu.